

[Rec.:] Henryk Cimek, *Polityka komunistów wobec chłopów i ruchu ludowego w Polsce w latach 1918–1937*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2017, ss. 221

Henryk Cimek jasno sprecyzował cel swojej pracy: „Ukazanie ewolucji KPP, w mniejszym stopniu Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy, Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi i Komunistycznego Związku Młodzieży Polski (...)” wobec chłopów i ich ruchu społeczno-politycznego (ruchu ludowego) w latach 1918–1937, czyli w okresie istnienia Komunistycznej Partii Robotniczej Polski/Komunistycznej Partii Polski (KPRP/KPP). Podjął więc niezwykle trudne wyzwanie naukowe, na którego głębsze opracowanie od dawna czeka nasza historiografia.

Sam Autor, związany ostatnio zawodowo z Uniwersytetem Rzeszowskim (2001–2012) i Wydziałem Nauk Politycznych Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor w Pułtusku, jest wyjątkowo predestynowany do zmierzenia się z problematyką wymagającą znajomości dogłębnej dwóch ruchów społeczno-politycznych czasów II Rzeczypospolitej, a także ich doktryn politycznych. Po pierwsze, dysponuje wiedzą o legalnie działającym, choć od 1926 r. w opozycji parlamentarnej i pozaparlamentarnej, ruchu ludowym z jego dojrzewającym dopiero agraryzmem. Po drugie, jest to znajomość ruchu komunistycznego, z dojrzałym, choć skłaniającym do wielu interpretacji, marksizmem (tzw. socjalizmem naukowym). Dlatego cel badawczy mógł osiągnąć tylko poprzez zintegrowanie, w toku analizy, kwestii działań politycznych z ideowo-programowymi. I zrealizował ten wymóg metodologiczny, m.in. nawiązując do wielu swoich dojrzałych naukowo opracowań dotyczących obu wymienionych ruchów społeczno-politycznych (np. H. Cimek, *Komuniści – Polska – Stalin*, Białystok 1990; Idem: *Międzynarodówka Chłopska*, Rzeszów 2013; Idem: *Sojusz robotniczo-chłopski w Polsce 1918–1939*, Warszawa 1989; *Elity politycznego ruchu chłopskiego w II Rzeczypospolitej*, Rzeszów 2013; itd.)

Praca prof. H. Cimka jest opracowaniem o charakterze monograficznym. Przedstawia zagadnienie, które dotychczas traktowane było niekiedy w sposób uproszczony i także przyczynkarski. (Por. np. *Historia polskiego ruchu robotniczego 1864–1964*, Tom pierwszy 1864–1939, Warszawa 1967). Dlatego, nawiązując do stanu badań nad problematyką podjętą w opiniowanej książce, zwróć jeszcze uwagę na artykuł Krystyny Trembickiej (*Komunistyczna Partia Polski i ruchu ludowy w latach 1918–1939*, [w:] *Sojusznicy i przeciwnicy ruchu ludowego 1895–1995*, pod red. J. Jachymka, Lublin 1996, s. 119–144), aby na jego tle docenić wartość merytoryczną trudu podjętego przez prof. H. Cimka. Przywołany wyżej artykuł, oparty na skromnej i jednorodnej bazie źródłowej (tylko programy KPRP-KPP), bez wchodzenia w niuanse, dyskusje i polemiki, jednoznacznie feruje tezę o instrumentalnym potraktowaniu chłopów przez ruch komunistyczny, czyli jego partię polityczną. Przy tym, niezgodnie z faktografią, niejako przedłuża istnienie tej struktury do roku 1939, albowiem partia ta została zlikwidowana już

w 1938 roku, a jej kierownictwo przebywające w tym czasie w Moskwie, wymordowane w wyniku decyzji Józefa W. Stalina. W kontekście powyższego, opinowane opracowanie prof. H. Cimka jawi się jako rzetelna naukowo analiza, która istotnie wzbogaca dorobek naszej najnowszej historiografii.

Przed uproszczeniami chroni Autora wszechstronnie dobrana i uczciwie wykorzystana baza źródłowa. Jest ona tak zbudowana, aby badanemu przedmiotowi zapewnić najpełniejsze i obiektywne naświetlenie. Przede wszystkim jej istotną część, gwarantującą w badaniach historycznych największą wiarygodność, stanowią źródła archiwalne. Zostały one pozyskane nie tylko w centralnych i regionalnych polskich archiwach państwowych, ale także, co zasługuje na szczególne docenienie, podczas kwerend Autora w Centralnym Archiwum Federacji Rosyjskiej (Rossijskij Gosudarstwiennyj Archiw Socjalno-Politiczeskoj Istorii).

W placówce tej, sporadycznie odwiedzanej przez polskich autorów po 1989 r., odnalazł on oryginalne i sporadycznie dotychczas wykorzystywane materiały, szczególnie w zespołach Komitetu Wykonawczego Międzynarodówki Komunistycznej, Międzynarodowej Rady Chłopskiej i Międzynarodowego Instytutu Agrarnego.

Bazę źródłową pracy znacznie wzbogacają materiały z poszukiwań przeprowadzonych w 40 periodykach, wielu wydawnictwach źródłowych i statystycznych; ponadto źródła narracyjne pochodzące z publikacji lub rękopiśmiennych dzienników, pamiętników bądź wspomnień. Natomiast tzw. wiedzę źródłową Autora wzmacniały liczne opracowania naukowe i publicystyczne, zapisane w języku polskim, jak i innych językach słowiańskich, dotyczące badanej przez niego problematyki. W tej sytuacji trudno jest odnaleźć i wymienić jakieś źródło, które zostało w pracy nieuwzględnione.

Recenzowana rzecz posiada układ przejrzysty, chronologiczno-problemy. Jej przedmiot badania został ujęty w ramach osobno wyodrębnionych kryteriów periodyzacji, które odnoszą się do dziejów partii stanowiącej centrum ruchu politycznego, zajmującego rewolucyjną pozycję w całym ruchu robotniczym II Rzeczypospolitej. Przez pryzmat aktywności tej partii, czyli KPRP-KPP, Autor przedstawił „politykę komunistów wobec chłopów i ruchu ludowego w Polsce”. Z metodologicznego punktu widzenia jest to jak najbardziej uzasadnione i dobrze podporządkowane tytułowi pracy, która składa się, w części merytorycznej, z pięciu logicznie do siebie przylegających rozdziałów.

Poprzedzona została „Wstępem”, który precyzyjnie określił cel opracowania oraz zaprezentował jego układ rzeczowy. Ów układ został podporządkowany, co stanowi istotny walor całej pracy, udzieleniu merytorycznej odpowiedzi na pytanie: „(...) w jakiej mierze poglądy KPP były wynikiem jej własnych przemyśleń, a w jakim stopniu ukształtowały się one pod wpływem Międzynarodówki Komunistycznej. Dlaczego wreszcie doszło do rozwiązania partii w szczytowym momencie jej rozwoju ideologicznego?”.

Poszczególne rozdziały recenzowanej pracy przynoszą zasadniczą wiedzę o przedmiocie badania, który Autor poznawał zapewne przez szereg lat, tak aby przedstawić go w postaci monografii historycznej, łączącej w sobie historię polityczną z historią myśli społeczno-politycznej. Podejmując pionierskie wyzwanie

musiał dysponować odpowiednią informacją naukową o organizacji politycznej społeczeństwa II Rzeczypospolitej, o życiu organizacyjnym ruchu komunistycznego i ruchu ludowego, a także o doktrynach politycznych i programach marksizmu („socjalizmu naukowego”) oraz agraryzmu.

Merytoryczną część opracowania udanie otwiera rozdział I („Stosunek komunistów do chłopów i ruchu ludowego w latach 1918–1923”), którego istotną częścią jest rzeczowe przedstawienie ewolucji stanowiska komunistów wobec chłopów i ruchu ludowego, przyjętego w postaci nowego, a wręcz przełomowego, stanowiska na II Zjeździe KPRP w październiku 1923 roku.

W kolejnym, II rozdziale („Partia chłopska czy związek? Stanowisko komunistów w sprawie działalności na wsi oraz wobec Niezależnej Partii Chłopskiej”) znajdziemy rzeczowo przedstawiony kolejny element ewolucji ideowo-politycznej komunistów, którzy ze względów raczej taktycznych, ale także niejako opuszczając swoje dogmatyczne stanowisko, tworzą Niezależną Partię Chłopską (1924–1927).

Treść rozdziału III („Pod znakiem walk frakcyjnych w KPP i rządów sanacyjnych”) wprawdzie chronologicznie nieco zazębia się z rozdziałem poprzednim, ale dotyczy przede wszystkim specjalnego potraktowania przez komunistów chłopów i ruchu ludowego w latach 1926–1929, czyli w okresie walk frakcyjnych w KPP i w pierwszych latach rządów sanacji. Natomiast, i to jest słuszne, nie znajdziemy tutaj odniesień do aktywności legalnych chłopskich partii rewolucyjnych mniejszości narodowych, gdyż nie były one częścią ruchu ludowego, wyznając zasady komunistyczne, nie zaś agrarystyczne.

Udanie również wybrnął Autor z przedstawieniem problematyki zawartej w IV rozdziale „Orientacja komunistów na rewolucyjne wyjście w kryzysu gospodarczego w Polsce (1929–1934)”. Tutaj krytycznie ocenił okres „dogmatycznego i sekciarskiego” stanowiska komunistów wobec kwestii granic Polski oraz ruchów socjalistycznego i, przede wszystkim, ludowego, które kojarzyli oni, krzywdząc dla tych ruchów, z faszyzmem.

Z kolei treść rozdziału V „Komuniści wobec chłopów i ruchu ludowego podczas walki o front ludowy w Polsce (1935–1937)” szczegółowo i kompetentnie feruje pozytywne oceny, odnoszące się do działalności komunistów w ostatnim dla nich okresie istnienia, jako KPP. Docenia to, że „(...) zaczęli wysuwać na pierwszy plan obronę praw demokratycznych i niepodległości Polski, i to bez względu na jej ustrój”. W ten sposób formułuje i uzasadnia istotną dla całego opracowania odpowiedź na pytanie dotyczące przyczyn i okoliczności rozwiązania KPP „(...) w szczytowym momencie jej rozwoju ideologicznego”.

Rzetelnie udokumentowana źródłowo praca prof. H. Cimka stanowi tekst swoicie polemizujący z uproszczeniami, które występowały w opracowaniach historycznych epoki stalinowskiej, nadmiernie eksponującymi znaczenie i rolę KPP w życiu społecznym i politycznym II Rzeczypospolitej. Jednakowoż również zdaje się nie podzielać jednoznacznego poglądu, że KPP była jedynie „agenturą bolszewicką”. Gdyby bowiem tak było, to zapewne partia ta nie straciłaby zaufania Józefa W. Stalina, a polscy komuniści życia w wyniku wyroków tego dyktatora.

Generalnie, można stwierdzić, iż Autor recenzowanej pracy, co podnosi jej wartość poznawczą, stroni w swoich ocenach i opiniach od ujęć uproszczonych, szczególnie takich, które mogłyby mieścić się w modnej u nas ostatnio tzw. polityce historycznej.

Strona formalna pracy zasługuje na uznanie. Redakcja techniczna prezentuje się na odpowiednio wysokim poziomie. Przypuszczam jednak, że tytuły rozdziałów i śródtytuły poszczególnych części można było oznaczyć grubszymi czcionkami. Przypisy są sformatowane prawidłowo, podobnie jak zapisy w obszernej „Bibliografii”.

Wysoko też należy ocenić jakość i funkcjonalność materiału pomocniczego, uzupełniającego istotnie treść całej pracy, czyli „Not biograficznych działaczy”. Przyczyniają się one znacznie do swobodnego ożywienia i spersonalizowania faktów, ocen i dyskusji zawartych w tekście. Szkoda, że nie udało się poszczególnych życiorysów zaopatrzyć w fotografie ich bohaterów. Wartość poznawcza pracy znacznie wzrosła, a praca stała się bardziej przystępna, dzięki „Indeksowi osób”.

Generalnie, można stwierdzić, iż praca prof. H. Cimka podjęła i na wysokim poziomie przedstawiła, jako przedmiot poznania, zagadnienie dotychczas jeszcze nie zaprezentowane w postaci monograficznej. Szerzej upowszechniane dzieło to może wpływać na kształtowanie wiedzy historycznej Polaków, szczególnie młodszych pokoleń. Jestem przekonany, że będzie ważnym edytorsko wydarzeniem w naszym życiu wydawniczym i przysporzy należytej chwały nie tylko Autorowi, ale i oficynie, która podjęła się wzorowo trudu jego opublikowania w formie książkowej. Tym samym Uniwersytet Rzeszowski i jego wydawnictwo naukowe oddały swoisty hołd swemu wieloletniemu Profesorowi, czcząc Jego 55-lecie pracy naukowej.

Ze swej strony redakcja „Zeszytów Wiejskich”, gratulując znakomitego dorobku i dziękując za owocną dotychczasową współpracę, składa Jubilatowi życzenia zdrowia i wszelkiej pomyślności, a nade wszystko utrzymania na wysokim poziomie, z pożytkiem dla polskiej nauki historycznej, twórczej kondycji badawczej.

Łódź, 18 IV 2016 r.

A.L.